

Uskonnosta luopuminen islamissa

Historiallinen ja kirjallinen analyysi

APOSTASY **in ISLAM**

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ

*A Historical &
Scriptural Analysis*

TAHA JABIR ALALWANI

IIIT Kirjoja lyhyesti -sarja

USKONNOSTA LUOPUMINEN ISLAMISSA

*Historiallinen ja
kirjallinen analyysi*

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ

Taha Jabir Alalwani

Kääntänyt Saira Kujanpää

Alkuperäisen teoksen käännös arabian kielestä

englannin kieleen Nancy Roberts

Teoksen lyhennös Alison Lake

© International Institute of Islamic Thought, 2018

The International Institute of Islamic Thought (IIIT)

P.O. Box 669

Herndon, VA 20172, USA

www.iiit.org

IIIT London Office

P.O. Box 126

Richmond, Surrey

TW9 2UD, UK

www.iiituk.com

Tämä teos on suojattu tekijänoikeudella. Lakisääteisten poikkeusten ja laajennettujen kollektiivisten lupien alaisena mitään sen osia ei saa kopioida ilman julkaisijoiden kirjallista lupaa.

Tässä teoksessa esitetyt näkemykset ja mielipiteet ovat kirjailijan eivätkä välttämättä edusta julkaisijan näkemyksiä ja mielipiteitä.

978-1-56564-439-7

Sarjan toimittajat

Dr. Anas S. al-Shaikh-Ali

Shiraz Khan

Typografia: Shiraz Khan

Kannen suunnittelu: Shiraz Khan

Paino: Malta Gutenberg Press Ltd

IIIT Kirjoja lyhyesti -sarja

IIIT Kirjoja lyhyesti -sarja on arvokas kokoelma instituutin tärkeimpien julkaisujen tiivistelmiä. Ne on suunniteltu antamaan lukijalle perusymmärrys alkuperäisten tekstien pääsisällöistä. Ne on kirjoitettu lyhyeen, helposti luettavaan ja aikaa säästävään muotoon ja ne tarjoavat huolellisesti kirjoitetun yhteenvedon ja tarkan katsauksen laajempaan julkaisuun, joka toivottavasti innostaa lukijaa tutustumaan tarkemmin itse alkuperäiseen teokseen.

Mikä on laillisesti asetettu tuomio uskonnosta luopumiselle (*al-riddah*) tai onko sellaista ollenkaan? Ja missä suhteessa tämä on vaatimukseen uskonnollisesta suvaitsevaisuudesta, joka on säädetty Koraanin säkeessä 2:256 "Uskonnossa ei ole pakkoa"?

Tämä teksti on lyhennetty versio Taha Jabir Alalwanin tärkeästä tutkimuksesta **"Uskonnosta luopuminen islamissa: Historiallinen ja kirjallinen analyysi"**, joka julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 2011. On varma tosiasia, että profeetta Muhammed ei koskaan elämänsä aikana tappanut ketään uskonnosta luopunutta. Kuitenkin tämä aihe on yksi kiistanalaisimmista teemoista, joka on koskettanut muslimien yhteisöä vuosisatojen ajan. Se on myös aihe, joka on saanut osakseen paljon haitallista median huomiota. Islamin lakitiedettä on sen takia syytetty räikeästä ihmisoikeuksien ja ilmaisunvapauden väheksymisestä.

Tämän kirjan aihe on erittäin arkaluonteinen ja tärkeä. Kirjailija keskittyy pitäviin todisteisiin tutkiessaan niin historiallisia lähteitä, kuin monia siihen liittyviä moraalisia ja kontekstuaalisia aiheita. Kirjailija kiistää kuolemantuomion kannalla olevien väitteet tukeutuen Koraaniin ja sunnaan, jotka molemmat kannattavat uskonnonvapautta samoin kuin vapautta lähteä uskonnosta, eivätkä näin ollen tue kuolemanrangais-tusta uskonnosta luopumisen (*al-riddah*) *synnille*. Lukijan on hyvä

huomata, että sanaa "synti" painotetaan erityisesti ja sille on syynsä: niin kauan, kuin henkilön uskonnosta luopumiseen ei liity mitään muuta rikollista toimintaa, erityisesti kansallisen turvallisuuden uhkaa, uskonnosta luopuminen on ainoastaan henkilön ja Jumalan välinen asia. On mielenkiintoista, että Koraanissa viitataan henkilöihin, jotka palaavat uskon jälkeen epäuskoon, mutta siinä ei koskaan mainita, että kyseisiä henkilöitä tulisi rangaista, puhumattakaan tappamisesta. Islamissa opetetaan, että ihmiset ovat vapaita valitsemaan uskontonsa, jonka välityksellä he palvovat Jumalaa. Tämän ihmisen vastuullisuuden perusta on valinta, josta ihmiset joutuvat tilille tuonpuoleisessa, eivät tässä elämässä.

Tämä teos on kirjoitettu vaikeana ja haavoittuvaisena aikana, jolloin ymmärrystä Koraanin ja sunnan sekä islamilaisen lain pyrkimysten, *maqāṣid al-sharīʿah*, korkeimmista päämääristä ja arvoista tarvitaan kipeästi. Kirjailija tukeutuu vahvaan todisteisiin perustuvaan lähestymistapaan tutkiessaan yksityiskohtaisesti Koraania ja autenttisia profeetan perimätietoja (Hadith) ottaen huomioon perinteiset islamilaiden kirjoitusten ja tieteiden lähestymistavat.

Ihmisen hengen riistäminen ilman pätevää syytä on Koraanin mukaan yhtä suuri synti, kuin olisi tappanut koko ihmiskunnan. Siksi onkin erittäin tärkeää, että tähän aiheeseen puututaan selkeästi myötätunnon, oikeudenmukaisuuden ja vapauden nimissä.

Lyhennetty alkuperäisestä teoksesta

APOSTASY IN ISLAM: A HISTORICAL AND SCRIPTURAL ANALYSIS

Taha Jabir Alalwani

ISBN hbk: 978-1-56564-364-2

ISBN pbk: 978-1-56564-363-5

2011

JOHDANTO

Tämä tutkimus pyrkii osoittamaan, ettei ole olemassa selkeää yhteisymmärrystä Koraanissa annetusta ja sunnassa selvennetystä laillisesti säädetystä rangaistuksesta uskonnosta luopumiselle siinä merkityksessä, kuin tätä sanaa käytetään. Todistusaineisto koskien uskonnosta luopumista sisältää Profeetan (ŞAAS)* sanat ja teot niin kuin ne on välitetty meille olennaisissa haditheissa ja hänen seuralaisiltaan välitetyissä perimätiedoissa. Niiden avulla voimme arvioida, onko islamissa tarkennettua ja laillisesti säädettyä rangaistusta omien uskomusten muuttamiselle niin kauan kuin siihen ei liity mitään muuta rikollista toimintaa. Pohjimmiltaan Koraani ja sunnan käytännöt vahvistavat ihmisten vapauden koskien heidän tahtoaan, aikomuksiaan, ajatuksiaan, ilmaisuun sekä tekojaan.

Tässä tarkoituksessa tutkimus myös analysoi eri lakikoulukuntia, joiden sisällä suurin osa islamin lainoppineista on puolustanut väitettä siitä, että uskonnostaan luopunut tulisi tuomita kuolemaan suullisen profeetan perimätiedon ja yhteisymmärryksen mukaisesti. Tämän tutkimuksen metodologinen lähestymistapa on filosofinen, analyytinen ja induktiivinen/historiallinen ja se sisältää perinteiset islamilaisten kirjallisten tieteiden ja muiden olennaisten tieteenalojen lähestymistavat. Koraani on kaikkien peruseräaiteita koskevien säännösten perustavanlaatuisen lähde. Sunnaa käytetään lähteenä, joka selventää Koraanin merkityksiä sitovalla tavalla.

Koraanissa ilmestyviä kielitieteellisiä termejä määriteltäessä käytetään seuraavia kriteerejä: kyseisten termien käyttö Koraanissa itsessään, Profeetan selittävät lausunnot sunnassa sekä niiden yleinen käyttötapa

---

* (ŞAAS) – *Şallā Allāhu ‘alayhi wa sallam* eli Jumalan rauha ja siunaukset olkoon hänen kanssaan. Muslimit käyttävät tätä sanontaa aina, kun profeetta Muhammedin nimi mainitaan.

arabien käyttämissä murteissa, kirjallisuustyyliessä ja retoriikassa. Tätä tärkeysjärjestystä seuraamalla varmistetaan, etteivät arabien nykyiset tavat käyttää termejä määrittele Koraanin merkityksiä. Lopuksi on mainittava, että islamilaiset lait, jotka hallitsevat arvoja ja aikomuksia, ovat universaaleja ja valaisevat tietä niille, jotka etsivät uskonnosta luopumista käsittelevien tekstien totuutta ja merkityksiä.

Käsitellessään kiistanalaista kysymystä uskonnosta luopuneen rangaistuksesta, islamin lainoppineet harjoittavat syvällistä tulkintaa eli ijthadia. Tämän tutkimuksen aihe on henkilökohtainen uskonnosta luopuminen: muutos henkilön opillisissa uskomuksissa ja sitä seuraava mukautuminen ajatuksissa, käsitteissä ja käytöksessä. Henkilön opillisten uskomusten muuttumiseen ei liity vastarintaa yhteisöä, sen säännöksiä tai sen laillista uskonnollista tai poliittista johtajistoa vastaan. Hän ei ole uhanut yhteisöä millään tavalla, vaan on vaihtanut ainoastaan opillista kantaansa. Sen sijaan, että hänestä olisi tullut uuden omaksumansa kannan julkinen puolestapuhuja, hän on pitänyt uskonnosta luopumisen henkilökohtaisena asiana.

Tässä tutkimuksessa etsitään vastausta seuraaviin kysymyksiin: Onko Jumala määrännyt kuoleman laillisesti määrätyksi rangaistukseksi kyseiselle henkilölle huolimatta siitä, onko yhteisö pyrkinyt ensin suostuttelemaan häntä katumaan tai ei? Onko näin ollen muslimiyhteisön, jota edustavat sen hallitsijat, velvollisuus laittaa rangaistus täytäntöön tuomitsemalla hänet kuolemaan vain sen takia, että hän on muuttanut uskomuksiaan? Pitääkö tämä paikkansa, vaikka henkilön uskomusten muuttumiseen ei liittyisi mitään muuta rikosta, kuin se, minkä olemme jo maininneet? Jos joku muslimiyhteisön jäsen tappaisi tämän henkilön, olisiko hän vapaa rangaistuksesta tai kostosta, muusta kuin siitä, että hän on ottanut lain omiin käsiinsä?

Entä onko muslimiyhteisön velvollisuus tässä tapauksessa pyrkiä pakottamaan kyseinen henkilö ja muut hänen kaltaisensa palaamaan islamiin väkisin? Vai kieltäkö Koraani päinvastoin tällaisen pakottamisen? Entä onko islamin alkuajoista asti vallinnut yksimielinen sopimus siitä, että muslimiyhteisön velvollisuus on tuomita uskonnosta luopunut kuolemaan? Vai onko asiassa ollut erimielisyyttä, jota ei ole riittävästi tuotu esille? Tulisiko uskonnosta luopuminen nähdä pelkästään islamista luopumisena vaiko hyökkäyksenä sitä vastaan? Näkeekö kuolemantuomiota uskonnosta luopuneelle tukevien enemmistö sen poliittisena rikoksena vai törkeänä rikoksena? Ja edelleen, jos oletetaan, että se on laillisesti asetettu

tuomio ja että laillisesti asetetut rangaistukset ovat henkilön syntien sovittamista (kuten arvovaltaiset islamilaiset kirjoitukset selkeästi toteavat), nähdäänkö uskonnostaan luopuneen kuolemanrangaistus jonkinlaisena puhdistautumisena tai sovituksena?

Tämän tutkimuksen tarkoitus on tarjota metodologia, jota voidaan käyttää mallina, ja jonka avulla islamilaista perinnettä voidaan tarkastella Koraanin auktoriteetin alaisena ja näin ollen saattaa tämä perinne sopusointuun Koraanin opetusten kanssa.

Ensimmäinen luku

Onko uskonnosta luopuminen kuolemanrangaistuksella tuomittava rikos?

Islamin ensimmäisten kolmen vuosisadan aikana ei oppineiden kesken vallinnut minkäänlaista yhteisymmärrystä koskien islamilaisen lain tuomiota uskonnosta luopumisesta. Tästä huolimatta ne, jotka pitävät kiinni siitä, että kuolemanrangaistus on laillisesti määrätty rangaistus uskonnosta luopuneelle islamilaisessa laissa, väittävät, että oppineiden yhteisymmärrys olisi ollut olemassa. Tehdessään niin he ovat jättäneet kokonaan huomioimatta, että keskeiset henkilöt, kuten Profeetan seuralaiset ‘Umar ibn al-Khaṭṭāb, Ibrāhīm al-Nakh‘ī, Sufyān al-Thawrī ja muut oppineet eivät kannattaneet kyseistä rangaistusta. He ovat pyrkinet estämään myöhempiä ajattelijoita uudelleen arvioimasta tätä rangaistusta.

Kun käsitellään uskonnosta luopumista, tulisiko keskustelussa painottaa yksilön oikeutta ilmaista omia henkilökohtaisia näkemyksiään ja uskomuksiaan vai yhteisön oikeutta säilyttää ja suojella niitä asioita, joita se pitää kaikkein pyhimpänä? Vuonna 2006 Afganistanin kansalainen Abd al-Rahman Abd al-Mannan nousi kansainvälisiin otsikoihin kääntymällä kristinuskoon, minkä seurauksena hän erosi vaimostaan, menetti lastensa huoltajuuden ja joutui vankeuteen. Maailman poliittisten johtajien painostuksen tuloksena hän pääsi lopulta vapaaksi ja sai poliittisen turvapaikan Italiasta. Hänen tapauksensa toi kysymyksen uskonnosta luopumisesta islamissa koko maailman huomion keskipisteeksi.

Kansat yleensä uskovat joihinkin muuttumattomiin arvoihin, joiden

säilymisestä ne pyrkivät huolehtimaan. Tällainen arvo on erityisesti kansallinen identiteetti. Ennen nykyistä aikaamme melkein jokainen kansa piti uskontoaan identiteettinsä tärkeimpänä osatekijänä. Kansojen olemassaolo, rakenne ja identiteetti olivat sidoksissa johonkin tiettyyn uskontoon tai hengelliseen uskomusjärjestelmään, jonka ne olivat omaksuneet. Muslimioppineet laskivat uskonnon yhdeksi viidestä ihmisen perustarpeesta, mikä puolestaan toimi pohjana monille tärkeille islamilaisen lain säännöksille. Yksi keskeisimmistä islamin säännöksistä koski jihadia, joka nähtiin mm. keinona puolustaa ja suojella islamin uskontoa kansallisella tasolla.

Laissa säädetty rangaistus koskien uskonnon jättämistä vaikuttaa joidenkin oppineiden mukaan sekä yksityisellä että yhteisöllisellä tasolla, koska sen on sanottu perustuvan tarpeelle puolustaa uskontoa niiltä, jotka pyrkivät vahingoittamaan tai manipuloimaan sitä tai kapinoimaan sitä vastaan. Antaessaan määräyksiä tähän liittyen muslimioppineet eivät ole nähneet mitään ristiriitaa toisaalta yksimielisesti hyväksytyyn uskonnonvapauden, jota on varjeltu Koraanin säkeessä ”Uskonnessa ei ole mitään pakkoa”, ja toisaalta uskonnon jättämisestä annetun kuolemantuomion julistamisen välillä. Islamin historian eri vaiheissa tämä määräys on ollut vallitseva näkemys. Varhaiset oppineet, jotka ovat olleet tässä asiassa eri mieltä suuren enemmistön kanssa, kuten merkittävät Profetaan seuralaiset ‘Umar ibn al-Khaṭṭāb (k. 644), Ibrāhīm al-Nakhī (k. n. 715), and Sufyān al-Thawrī (k. 777), eivät saaneet julkisuutta eivätkä heidän ajatuksensa levinneet laajalle.

Tästä johtuen islamilaista lakitiedettä välittäneet pitivät yllä näkemystä siitä, että oppineiden ”yhteisymmärryksen” mukaisesti uskonnosta luopunut tuli pakottaa palaamaan islamiin kuolemanrangaistuksen uhalla. Tämän määräyksen tarkoituksena nähtiin olevan pyrkimys suojella uskontoa niiltä, jotka yrittivät aliarvioida sen roolia muslimien yhteisön ja valtion laillisuuden perustana sekä islamin uskonopin, lain ja kaikkien siihen liittyvien elämän järjestelmien lähteenä islamilaisessa valtiossa.

Tämä määräys on ristiriidassa ihmisoikeuden kanssa, jonka mukaan ihmisellä on oikeus valita uskonoppi ja uskonto sekä ilmaista uskoaan vapaasti ilman rajoituksia. Tähän kiinnittivät alun perin huomiota reformiajattelijat Jamal a-Din al-Afghani, Muhammad Abduh, Rashid Rida ym. Heitä huolestutti ajatus siitä, että islamin mukaan olisi välttämätöntä pakottaa uskonnostaan luopunut palaamaan islamiin

kuoleman uhalla, mikä tarkoitti sitä, että islamissa ei kunnioitettu uskon- ja ilmaisun vapautta ja käytettiin pakkokeinoja. Al-Afghanin kuuluisassa teoksessa *Al-Radd ʿalā al-Dāhiriyyīn* muslimeja kehoitettiin noudattamaan Koraanin määräystä keskustella rauhanomaisesti niiden kanssa, jotka ovat eri mieltä. Heidän väitteisiin ja epäilyksiin tuli vastata islamilaisten todisteiden perusteella. Asiaan ei kuitenkaan silloin saatu ratkaisua ja se pysyi kiistanalaisena, eivätkä siihen epäilevästi suhtautuvat ilmaiseet ajatuksiaan julkisesti.

Myöhemmin vuonna 1985 Sudanin presidentti Jafar Numayri laittoi täytäntöön islamilaisen lain määräyksen teloittamalla Mahmud Muhammad Tahan. Tätä seurasi Salman Rushdien tapaus ja Iranin Imam Khomeinin antama teloitusmääräys. Molemmat tapaukset olivat kansainvälisissä otsikoissa ja islam julistettiin vihamieliseksi lännen kaikkein korkeimmalle arvolle: vapaudelle. Rushdien tapausta seuranneet kirjat ja fatwat vahvistivat vakiintuneen käsityksen kuolemanrangaistuksesta uskonnon jättämisen rangaistuksena. Egyptissä ilmeni myös useita tapauksia, jotka aiheuttivat vastustusta Egyptin koulutetun eliitin keskuudessa. Samaan aikaan YK, sen alaiset järjestöt sekä muut uuden maailmanjärjestyksen hallinto- ja toimielimet jatkoivat hyökkäämistä islamia vastaan. Miten muslimit voivat selvitä tästä vaikeudesta, joka edelleen vaivaa heitä ja on etäännyttänyt ihmiset islamista ja tehnyt siitä hyökkäyksen kohteen?

Tässä tutkimuksessa käytetään muslimioppineiden tavan mukaisesti termiä *ḥadd* (pl. *ḥudūd*) kun puhutaan Jumalan laeista ja määräyksistä. Arabit ovat perinteisesti käyttäneet termiä *ḥadd* merkitsemään estettä kahden asian välillä. Islamin lakiopin ja lakiopin perusteiden oppineet ovat olleet taipuvaisia käyttämään terminologiassaan ”arabien kieltä”, ei niinkään ”Koraanin kieltä”. Erityisen hyvä esimerkki tästä on termin *ḥadd* ja sen monikon *ḥudūd* käyttö. Tämä termi esiintyy 14:ssä Koraanin säkeessä. Kahdessa niistä sitä käytetään merkitsemään ”Jumalan lakia ja määräyksiä” liittyen paastoamiseen, avioliittoon, avioeroon ja perimiseen. Missään näistä säkeistä termi *ḥudūd* ei viittaa rangaistukseen vaan sen sijaan vahvistaa välttämättömyyden pitää kiinni Jumalan laeista ja määräyksistä.

Koraanissa painotetaan Jumalan lakien noudattamisen tärkeyttä erityisesti perheeseen liittyvissä asioissa. On siis kysymisen arvoista, miksi muslimioppineet muuttivat tämän termin merkitystä ja rajoittivat sen merkityksen pelkästään rangaistusjärjestelmän piiriin. Kielitieteellisesti termi *ḥadd* tarkoittaa estämistä tai kieltämistä. Koraanissa ei

käytetä termiä *ḥadd* myöskään varkauden tai seksuaalisen väärinkäytöksen rangaistuksen kohdalla. Mikä siis voi olla tämän Koraanin terminologian räikeän väärinkäytön syy?

Hallitsijalle rangaistusjärjestelmä on kaikkein tärkein tapa pitää yllä järjestystä, käskä kuuliaisuuteen ja saavuttaa tavoitteita. Kaikkein vaikuttavin oikeusjärjestelmä on se, jossa auktoriteetti kuuluu Jumalalle, koska tällaisesta järjestelmästä hallitsija saa eniten hyötyä hallinnolleen. Hurskaat oppineet kuten Imam Mālik, Abū Ḥanīfah, al-Shāfi‘ī, Aḥmad ibn Ḥanbal, al-Ḥasan al-Baṣrī ja Sufyān al-Thawrī syyttivät usein hallitsijoita oikeusjärjestelmän väärinkäytöstä omiin tyrannimaisiin ja oikukkaisiin tarkoituksiinsa. Muslimien kirjallinen perinne sisältää tällaisia hallitsijoiden nuhteluita lainoppineiden puheissa ja kehotuksissa hallitsijoille sekä heidän kirjeissään, opetuksissaan ja lainopillisissa kirjoituksissaan. Meidänkin aikanamme jotkut ”poliittisen islamin” edustajat ovat pelkistäneet islamin ja islamin lain tarkoittamaan ainoastaan rangaistusjärjestelmää. Kun nämä henkilöt puhuvat ”islamilaisten lain” soveltamisesta, he tarkoittavat sillä pelkästään islamilaisten lain rangaistuksia. Samalla tavoin jotkut hallinnot ovat olleet innokkaita jakamaan rangaistuksia osoituksena vahvasta uskonnollisuudestaan ja omistautuneisuudestaan Shari‘alle.

Uskonnon puhtaus on kontrastissa ihmisten uskonnollisuudesta ja uskonnon ymmärtämisestä johtuvien väärinkäsitysten kanssa. Väärinkäsitykset puolestaan riistävät uskonnon käsitteistä niiden alkuperäiset merkitykset ja antavat niille muita merkityksiä. Jumala on ilmoittanut lähettäneensä sanansaattajansa, jottei ihmisten tarvitsisi väitellä Jumalaa vastaan, mutta Hän on myös toisaalta antanut ihmisille kyvyn esittää vastalauseita ja vaistomaisen halun etsiä todisteita. Koraani antaa islamin uskonnolle näkymiä, jotka uudistavat itsensä aikojen kuluessa; se asettaa perustan islamin ajattomalle opille ja selvittää sen lain määräyksiä. Sunna muodostaa Koraanin käytännön, joka edustaa korkeinta ja tarkinta ymmärrystä siitä.

Sunna kokonaisuudessaan tarjoaa metodologian Profeetan seuraamiselle. Meidän tulisi siksi ymmärtää suuri ero toisaalta ”seuraamisen” ja ”tottelevaisuuden” ja toisaalta ”jäljittelyn” ja ”kritiikittömän hyväksymisen” välillä. Seuraaminen ja tottelevaisuus perustuvat todisteiden arvovaltaisuuuteen ja niiden tuntemiseen ja ymmärtämiseen. Jäljittely ja kritiikitön hyväksyminen (*al-taqlīd*) puolestaan ovat ajattelematonta matkimista, jota ei edellä minkäänlainen todisteiden tutkiminen tai pohtiminen.

Ijtihad on islamilaisen lain erityinen piirre. Se on perustavanlaatuinen itsenäisen päättelyn ja reformin väline. Sunnan tarkasteleminen Koraania selventävänä, selittävänä ja toteuttavana elementtinä vaatii ijtihadia. Tämä tärkeä tulkinnan prosessi on keino tiedostaa maailman kansojen ja mielipiteiden moninaisuus eri aikoina ja nostaa esille tärkeitä asioita.

Toinen luku

Koraanin kuvaus uskonnosta luopumisesta

Koraanissa käsitellään perustavanlaatuisia teemoja uskonnosta luopumisen käsitteeseen liittyen. Lyhyesti sanottuna, uskonnosta luopuminen, silloin kuin henkilö ei kadu tai palaa islamiin, johtaa rangaistukseen tuonpuoleisessa. Henkilö, joka luopuu islamista, vahingoittaa vain itseään. Ne, jotka kääntyvät pois uskonnostaan toistuvasti, eivät voi saavuttaa Jumalan anteeksiantoa, vaikka tekisivät mitä tahansa.

Jos uskonnosta luopuminen tapahtuu pakon alaisena ilman, että henkilöllä on ollut muuta vaihtoehtoa, se ei vaikuta henkilön uskoon. Uskonnosta luopuminen vaikuttaa henkilön uskoon vain silloin, kun tämä avaa sydämensä tietoisesti ja vapaaehtoisesti totuuden kieltämiselle. Heikko usko, epävarmuus sekä epäonnistuminen Jumalan palvelemisessa puhtain sydämin johtavat varmimmin uskonnosta luopumiseen. Mitkään teot eivät auta henkilöä, joka on kieltänyt totuuden, eikä tämän tulisi odottaa mitään muuta.¹ Käsite ”uskonnosta luopuminen” tarkoittaa, että henkilö kääntyy pois islamista ja uskosta hyväksytyään ne ensin sen mukaisesti kuin Jumala on määrännyt.

Koraanin käsitteet *al-riddah* ja *al-irtidād* kuvaavat sitä, että henkilö jättää jonkun jo saavuttamansa ja palaa johonkin, jonka oli jo jättänyt. Kuitenkaan Koraanissa ei puhuta siitä missään kohdassa pelkästään henkiselällä tasolla viitaten vain islamin uskosta luopumiseen. Sen sijaan Koraanissa puhutaan verbin *radda* eli ”kääntyä pois” yhteydessä sekä henkisestä että materiaalisesta tasosta. Koraanin käsite *riddah* on selkeä vetäytyminen ja luopuminen islamista epäuskoon. Samalla kun näissä säkeissä varoitetaan uskonnosta luopumisesta, niissä kehoitetaan jokaista islamin hyväksyntää pitämään siitä kiinni vankkumattomasti, koska se on todellista johdatusta: se on kaikkein arvovaltaisin ja vakain perusta elämälle.

Kun otamme huomioon tämän selvennyksen uskonnosta luopumisen (*riddah*) käsitteelle Koraanissa, voimme huomata, että Koraanissa on käytetty tätä käsitettä uskontoon liittyvänä infinitiivinä viittaamaan erilaisiin merkityksiin. Infinitiiviä *al-riddah* käytetään viittaamaan islamista pois vetäytymiseen. Henkilö luopuu uskonnostaan, jos hän kieltää totuuden sen jälkeen, kun hän on ensin antautunut Jumalan tahtoon islamin kautta. *Riddah*- termiä on käytetty vuosisatojen ajan viittaamaan yksiselitteisesti uskonnosta, erityisesti islamin uskonnosta, pois vetäytymiseen.

Mikään säkeistä, joista tässä on ollut puhe – ja nämä säkeet ovat kaikki Koraanin säkeet, joissa mainitaan joko termi *al-riddah* tai *al-irtidād* – ei mainitse maallista rangaistusta uskonnosta luopumiselle. Niissä ei myöskään sanota eksplisiittisesti tai implisiittisesti, että uskontonsa jättänyt tulisi pakottaa palaamaan islamiin tai tappaa, jos hän kieltäytyisi tekemästä niin. Koraanissa käsite *riddah* kuvailee psykologista ja henkistä tilaa, joka on tuonut henkilön siihen pisteeseen, että hän jättää uskontonsa.

Ihmisen vapaus on yksi islamilaisen lain korkeimmista arvoista ja yksi sen elävimmistä pyrkimyksistä. Itse asiassa yksi uskon, erityisesti Jumalan ykseyden tunnustamisen, merkittävimmistä rooleista on vapauttaa ihminen taikauksesta, pakanuudesta ja luotujen asioiden palvomisesta ja niiden yhdistämisestä Jumalaan. Monet Koraanin säkeet ilmoitettiin tämän vapauden tukemiseksi, puolustamiseksi ja suojelemiseksi. Monet Koraanin uskonnonvapaudelle omistetut säkeet tukevat toisiaan puolustaessaan tätä oikeutta ja velvollisuutta suojella sitä kaikilta ulkopuolisilta uhkilta tai loukkauksilta.

Tärkein näistä säkeistä on se, jossa sanotaan, että “uskonasioissa ei tulisi olla pakkoa”.² Kun Mekan epäuskovaiset sotivat muslimeita vastaan vuonna 4 AH³, jotkut Profeetan seuralaiset kysyivät häneltä lupaa käännäytyä juutalaiseen uskoon kääntyneitä lapsia islamiin ja näin estää heitä elämästä juutalaisten keskuudessa. Profeetta kuitenkin kielsi heitä tekemästä niin. Siihen aikaan joidenkin uskontojen seuraajien, erityisesti kristittyjen, tapoihin kuului toisten pakottaminen hyväksymään heidän uskontonsa.⁴ Tämä tapa liittyi enemmänkin poliittisiin päämääriin, kuin varsinaisesti uskontoon. Koraanin säkeet tekivät kuitenkin profeetta Muhammedille selväksi, ettei toisten uskoon pakottamisesta ollut mitään hyötyä.⁵

Koraanissa voidaan erottaa kaksi epäuskon käsitettä. Toinen on

”luonnollinen epäusko”, joka tarkoittaa sellaisen henkilön epäuskoa, joka ei ole alun perinkään uskonut. Toinen on epäuskoa, joka tarkoittaa henkilön siirtymistä epäuskoon sen jälkeen kun tämä ensin on ollut uskossa. Koraani antaa vapauden henkilölle, joka on luonnollisen epäuskon tilassa, mutta kieltää sen henkilöltä, joka on tietoisesti luopunut uskostaan.

Mitä taas tulee uskonnosta luopuneen katumukseen, sen hyväksyminen kuuluu ainoastaan Jumalan valtaoikeuksiin. Jos henkilön uskonnosta luopumiseen ei ole liittynyt mitään muuta rikosta, katumus on asia, joka on ainoastaan katuvan henkilön ja Jumalan välinen, eikä se kuulu kenellekään maalliselle hallitsijalle tai muulle henkilölle.

Kolmas luku

Uskonnosta luopuminen Profeetan aikakaudella

Islamissa on yksi itsestään selvä totuus: Koraani on perustavanlaatuisen lähde kaikille opeille, laeille, periaatteille ja säännöille, jotka muodostavat islamin uskonnon. Sunna on Koraanin selvennyistä ja selitystä ja esimerkki siitä, miten omistautua sen opetuksille ja miten profeetta Muhammed sovelsi Koraanin määräyksiä. Koraanin ja sunnan välillä on lukuisia eroja. Ensinnäkin, Koraani on islamin lain määräysten lähde, kun taas autenttinen sunna on sitova selvennyksen lähde Koraanin toteamuksille. Koraani ja sunna ovat toisiaan tukevia todisteiden lähteitä. Niiden välillä ei voi olla mitään epäjohdonmukaisuutta tai konfliktia eikä mikään sunnan osa voi kumota tai mitätöidä mitään Koraanin kohtaa. Sunna ainoastaan selventää kaikkea Koraanissa lausuttua.

Koraanin periaatteet ja epistemologinen metodologia tarkentavat selvästi uskonnonvapauden tinkimättömän luonteen. Koraanissa todetaan selvästi, että rangaistus, joka annetaan uskottomalle tai uskonnosta luopuneelle, tulee voimaan tuonpuoleisessa. Profeetan aikakaudella esiintyi satoja tapauksia, joissa henkilö hyväksyi islamin ja luopui sen jälkeen uskostaan. Uskosta luopuneet saattoivat jopa toimillaan vahingoittaa Profeettaa ja muslimien yhteisöä, mutta profeetta Muhammed ei vahingoittanut heitä millään tavoin, eikä varsinkaan tappanut heitä tai pakottanut heitä uskomaan oppeihinsa

tai pakottanut hyväksymään hänen uskontoaan. Yhdessäkään tapauksessa Profeetta ei tuominnut ketään kuolemaan, paitsi jos henkilö oli syyllistynyt johonkin muuhun rikokseen, josta oli seurauksena kuolemantuomio.

Suurin osa historioitsijoista ja Profeetan elämäkerran kirjoittajista toteaa, että jotkut islamiin kääntyneistä luopuivat uskostaan sen jälkeen, kun profeetta Muhammed kertoi heille tapahtumista yöllisellä matkallaan Mekasta Jerusalemiin.⁶ Kuitenkin lukuisten perimätiedoissa välitettyjen lähteiden mukaan kaikki tapaukset Profeetan ajoilta, joissa islamista luopuneita henkilöitä oli tuomittu kuolemantuomioon, johtuivat muista rikoksista kuten murhasta tai sotarikoksista, joita henkilö oli suorittanut, ei uskosta luopumisesta.⁷ Jumala kehotti Profeettaa taistelemaan totuuden kieltäjiä ja tekopyhiä vastaan.

Ei ole olemassa mitään jumalallisesti ilmoitettua rangaistusta, jonka mukaan kaikki epäuskoon kääntyneet tulisi tuomita kuolemaan. Koraanista tai Profeetan toimintatavoista ei löydy yhtäkään viittausta siihen, että Profeetta Muhammed olisi tiennyt Jumalan määränneen rangaistuksen uskonnosta luopumiselle. Jos hän olisi ollut tietoinen sellaisesta rangaistuksesta, hän ei olisi varmastikaan epäröinyt noudattaa sitä, koska hän noudatti muissa tapauksissa rikoksista määrättyjä rangaistuksia tarkasti.

Kun muslimioppineet ymmärsivät, ettei laissa määrättyä rangaistusta uskonnosta luopumiselle löytynyt Koraanista eikä sunnasta – joka sisältää kaikki Profeetan sanat ja teot –, ja että uskonnonvapaus on yksi islamin korkeimmista arvoista, joka todetaan Koraanissa lähes kahdessa sadassa jakeessa, he perustelivat väitteensä uskonnosta luopuneille määrätystä kuolemanrangaistuksesta muilla perusteilla. Koska kuolemantuomio sellaisissa tapauksissa perustui heidän mukaansa Profeetan seuralaisten yhteisymmärrykseen asiasta, he tukeutuivat puutteellisesti Profeetalta välitettyyn perimätietoon ja muihin perimätietoihin, joista yksikään ei ole vaillo kyseenalaisia elementtejä.

Asia, joka on myös mainitsemisen arvoinen, on muslimien yhteisön ja quraishilaisten välillä tehty rauhansopimus, joka tehtiin Mekassa vuonna 627 jaa. Siinä sopimuksen osapuolet sopivat kymmenen vuoden tulitauosta. Hodaybiyyan rauhansopimuksen piti olla voimassa kymmenen vuoden ajan, mutta siitä pidettiin kiinni vain kaksi vuotta, koska quraishilaiset rikkoivat sen. Hodaybiyyan rauhansopimus on

hyvä esimerkki siitä, ettei Profeetta koskaan määrännyt rangaistusta uskonnosta luopumiselle, koska sen noudattaminen olisi pakottanut hänet rikkomaan tätä sopimusta, eikä Profeetta koskaan olisi jättänyt noudattamatta Allahin käskyjä poliittisista tai mistään muistakaan syistä. Rauhansopimuksessa todettiin, että kuka tahansa, joka halusi lähteä muslimien parista, sai palata quraishilaisten pariin vapaasti ilman minkäänlaisia kostotoimia. Tämä sopimus tarjosi edellytykset rauhalle ilman, että siinä rikottiin mitään Allahin määräyksiä. Tätä tosiasiaa ei voida kieltää. Kuka tahansa, joka yrittää kiertää sen tosiasian, ettei uskonnosta luopumiselle ollut määrätty rangaistusta ennen tätä sopimusta ja väittää, että se tuli voimaan tämän sopimuksen jälkeen, on väärässä. Ei ole olemassa minkäänlaista historiallista todisteaineistoa siitä, milloin rangaistus olisi määrätty, tai että sellainen ylipäättänsä koskaan olisi määrätty.

Vakiintunut tosiasia on sen sijaan se, että Profeetta ei koskaan elämänsä aikana tuominnut uskonnosta luopuneita kuolemaan. Jos hän olisi tiennyt, että hänet oli määrätty tappamaan islamista luopuneet ja että tämä oli Jumalan määräys, hän ei olisi koskaan epäröinyt noudattaa tätä määräystä. Tapauksissa, joissa uskonnosta luopunut oli tuomittu kuolemaan, uskonnosta luopumiseen liittyi muita vakavia rikoksia. Näissä tapauksissa uskonnosta luopumiseen sisältyi muslimien yhteisöä vastaan taistelemista ja vihamielisyyttä sitä kohtaan.

Neljäs luku

Uskonnosta luopuminen suullisessa perimätiedossa

Suullinen sunna, joka koostuu Profeetan lausunnoista, sisältää yksittäisiä perimätietoja, joissa uskonnosta luopunut henkilö kehoitetaan tappamaan. Tunnetuin ja muslimioppineiden keskuudessa eniten siteerattu tämän tyyppinen perimätieto on hadith, jossa sanotaan: ”Jos joku vaihtaa uskontonsa, tappakaa hänet.” Useimmat niistä oppineista, jotka kannattavat kuolemantuomiota uskonnosta luopuville, nojaavat nimenomaan tähän perimätietoon. Tästä perimätiedosta tuli laajasti tunnettu islamin alkuaikojen jälkeen. Sitä ennen se oli kuitenkin vain yksittäinen hadith (*ḥadīth aḥād*), jota pidettiin puutteellisesti välitettynä.

Tämä hadith liittyy historialliseen tilanteeseen, jossa juutalaiset johtajat yrittivät heikentää Profeetan asemaa kaikin mahdollisin keinoin levittämällä väärää tietoa muslimeista Medinassa. He pyrkivät aiheuttamaan eripuraa muslimien välillä ja uhkasivat kaiken kaikkiaan muslimien turvallisuutta. Tässä tapauksessa ei ollut kyse muslimista, joka olisi uskonut islamiin, luopunut uskostaan ja palannut uskontoonsa uudestaan. Profeetta Muhammed ei koskaan tällaisessa tilanteessa uhannut kenenkään henkeä. Kuitenkin tästä hadithista tuli esimerkki, jonka avulla todistettiin, että islamissa kannatettiin uskonnosta luopuneen kuolemantuomiota. Tässä tutkimuksessa torjutaan sekava imaami ‘Aliin liitetty tarina, jota on käytetty kyseisen hadithin tulkinnassa. Koraanissa vastattiin yhteisöjen välisiin jännitteisiin seuraavalla tavalla:

Jos teeskentelijät ja ne, joiden sydäntä kalvaa tauti, ja ne, jotka kylvävät levottomuutta kaupungissa, eivät herkeä, Me annamme sinulle vallan heidän suhteensa, eivätkä he saa kauan viipyä naapureinasi. Vailla Jumalan armoa, missä heidät kohdataankin, heidät otetaan kiinni ja surmataaan. Tämä on ollut Jumalan tapa aikaisempienkin sukupolvien kohdalla. Jumalan tapaa ei voi muuttaa. (Koraani 33:60–62)

Nämä Koraanin säkeet ilmoitettiin sen takia, että tämän tapainen juonittelu islamia vastaan ja yritykset hajottaa se loppuisivat. Jos siis hadith, jonka mukaan Profeetta sanoi ”Jos joku vaihtaa uskontonsa, tappakaa hänet”, on luotettava, hänellä on nuo sanat lausuessaan täytynyt olla mielessään tämä vakava turvallisuustilanne.

Harmillinen ja usein toistuva tapa islamilaisessa lakiopissa on se, että hadithejä asetetaan, varsinkin käytännön tasolla, sen yläpuolelle, mitä Koraanissa on sanottu. Näin tehtäessä nostetaan hadith sen Koraania selittävästä ja selventävästä asemasta yhdenvertaiseen asemaan Koraanin rinnalle. Lopputulos on se, että hadithit on nostettu Koraanin yläpuolelle arvioimaan ja arvostelemaan Koraania. Tästä syystä tässä tutkimuksessa siteerataan haditheja niin kuin ne on välitetty meille kaikissa eri versioissa ja eri kertojaketjujen kautta ottaen huomioon kirjalliset todisteet ja kaikki, mitä oppineet ovat sanoneet niistä.

Kun menetellään näin, voidaan nähdä miten oppineet ovat käyttäneet niitä, tuoden ne Koraania selittävästä asemasta Koraania ylempään asemaan, minkä nojalla on annettu jopa Koraanissa mainitsemattomia tuomioita. Tämä kyseinen hadith esimerkiksi hyväksyy ihmishengen tuhoamisen, kun taas Koraani puolestaan pyrkii säilyttämään ja

suojelemaan ihmishenkeä ja estämään sen tuhoamista kaikin mahdollisin keinoin.

Samoin melkein kaksi sataa Koraanin säettä torjuvat kaiken pakkokeinojen käyttämisen uskon asioissa ja säätävät ehdottoman vapauden ihmisille päättää siitä, mihin he uskovat ja mitä uskontoa he harjoittavat. Kuten on nähty, Koraani todistaa, ettei ole mitään rangaistusta sille, että henkilö vaihtaa uskontoaan (niin kauan kuin hän ei ole syyllistynyt mihinkään muihin rikoksiin). Sen sijaan Koraanissa todetaan, että oikeus tuomita pelkästä uskonnosta luopumisesta kuuluu ainoastaan Jumalalle. Kun em. hadithia tarkastellaan Koraanin selkeiden ja ehdottomien säkeiden valossa, sen ymmärtäminen ei tuota mitään vaikeuksia. Jos taas tämän hadithin eri versioita tarkastellaan erillään Koraanista ja yhdistetään siihen joidenkin henkilöiden välittämiä tarinoita ja tapahtumia, hadithista tuleekin käsittämätön. Sen lisäksi täytyy ottaa huomioon, että jotkut hadithit saattavat olla heikkoja ja niiden kertojaketjut epätäydellisiä, eivätkä ne täten ole edes luotettavia lähteitä.⁸

Sen lisäksi, että huomataan näiden perimätietojen kertojaketjuihin liittyvät ongelmat, olisi hyvä muistaa, että monet niistä ovat yhteydessä toisiinsa yhden kertojan kautta. Joissakin kertomuksissa, joissa puhutaan uskonnosta luopuneiden polttamisesta, ei kerrota ollenkaan, poltettiin heidät sen jälkeen, kun he olivat kuolleet taistelussa, vai sitä ennen. Sen lisäksi monet näistä kertomuksista sisältävät merkittäviä epä johdonmukaisuuksia ja epäselvyyksiä. Tässä tutkimuksessa on pyritty näyttämään, että on tärkeää pitää Koraani sunnan yläpuolella. Toisin sanoen Koraani on se, joka määrää sunnan totuudenmukaisuuden, eikä päinvastoin. Tämä painotus vahvistui jo islamin varhaisina aikoina oikeaan johdettujen, Koraanin ja sunnan tuomalle johdatukselle omistautuneiden kalifien Abū Bakrin ja ʿUmar ibn al-Khaṭṭābin näkemyksissä ja menettelytavoissa.

Viides luku

Muslimioppineiden näkemys uskonnosta luopumisen rangaistuksesta

Seuraava askel tässä keskustelussa on tarkastella islamilaisen lakiopin ja lainoppineiden kantaa tähän asiaan sekä niitä todisteita, joille he ovat perustaneet kantansa. Islamilaisen lain oppineet perustavat

näkemyksensä tästä aiheesta kahdelle perustalle: suulliselle Profeetan perimätiedolle ja sille virheelliselle käsitykselle, että hadith ”Jos joku vaihtaa uskontonsa, tappakaa hänet” on luotettava. Sen lisäksi heidän näkemyksensä perustuvat tämän hadithin soveltamiselle yleisesti keneen tahansa, joka on vaihtanut uskontonsa huolimatta siitä, onko henkilö sotinut islamia ja muslimeita vastaan vai ei.

Toinen perusta, eli väite oppineiden yhteisymmärryksen olemassaolosta, on virheellinen. Vaikka otetaan huomioon oppineiden erilaiset näkemykset siitä, miten ”yhteisymmärrys” määritellään, islamin lakikoulukunnat ovat olleet laajasti erimielisiä tästä asiasta. Suurin osa tunnustetuista lakikoulukunnista on sekoittanut uskonnosta luopumisen sen poliittisessa merkityksessä uskonnosta luopumiseen muutoksena ihmisen henkilökohtaisissa uskomuksissa ja vakaumuksissa. Jotkut koulukunnat ovat olleet sitä mieltä, että uskonnosta luopuminen on rikos, jolle on Jumalan määräämä rangaistus, joka täytyy laittaa täytäntöön ilman mitään poikkeuksia. Toiset uskovat, että uskonnosta luopuminen on rikos, jolle määrättävä rangaistus on harkinnanvarainen. Kolmannen ryhmän mukaan uskonnosta luopumisen rangaistus kuuluu islamin lakikäytäntöihin ja muslimihallitsijat voivat noudattaa sitä omien tulkintojensa mukaisesti suojellakseen lakia, yleistä järjestystä ja yhteisön yhtenäisyyttä.

Sekaannus koskien ”poliittista” petosta ja ”uskonnosta” luopumista syntyi Hejazin (Arabian niemimaan) ympäristössä vallitsevassa suullisen perimätiedon kulttuurissa. Se oli saanut vaikutteita juutalaisesta suullisen perimätiedon kulttuurista, jossa nähtiin välttämättömäksi tappaa jokainen, joka jätti juutalaisen uskonnon. Islamin valloitukset toivat myös monia maita – lakeineen, kulttuureineen ja tapoineen – islamilaisen valtion lainsäädännön alaiseksi. Tällaiset lait liittyivät esim. liittoutumien siirtymisiin, poliittista ja laillista valtaa vastaan kapinoimiseen jne. Bysanttilaisilla, persialaisilla ja muilla oli hyvin vakiintuneet lait ja säännökset, jotka saivat aikaan tapoja ja kulttuureja valloitetuilla alueilla ja jotka puolestaan levisivät muslimien keskuuteen. Nämä lait, säännökset, tavat ja kulttuurit tulivat näin osaksi muslimien juristista ajattelutapaa.

Abū Bakrin kalifaatin (632–634 jaa.) aikaisten ”uskonnosta luopumisen (*ridda*-)sotien” syitä ei ollut tarkkaan määritelty. Vaikka ne perustuivatkin poliittiseen ulottuvuuteen, jotkut Abū Bakrin lausunnot, kuten ”Sodin varmasti kaikkia niitä vastaan, jotka erottavat rituaalisen rukouksen almuverosta!”, viittaavat myös uskonnolliseen

ulottuvuuteen. Sen lisäksi Abū Bakr käytti ”uskonnon” käsitettä sen kokonaisvaltaisessa merkityksessä, jossa uskonnon käsitteeseen sisältyy myös lainsäädäntö, auktoriteetti, yleinen järjestys ja hallinto. Nämä kaikki ovat Shari‘a-lain alaisia asioita, eikä opin ja lain välillä ollut täten selvää jakoa. *Ridda*-sotien tarkoitus oli velvoittaa kansalaisia, jotka olivat hylänneet velvollisuutensa ja tehtävänsä islamilaisen umman jäsenenä tai valtion kansalaisina, noudattamaan niitä velvollisuuksia, joiden laillinen lähde kumpusi uskonnosta ja siitä isänmaallisesta velvollisuudesta, jonka uskonto kansalaisille asetti.

Neljän sunnalaisen lakikoulukunnan joukosta hanafilainen koulukunta ei määritellyt uskonnosta luopumista rikokseksi, jolle olisi määrätty jumalallinen rangaistus, vaan sen sijaan käsitteli sitä otsikon *siyar*⁹ tai jihadin tai siihen liittyvien teemojen alla. Hanafilaiset lainoppineet toteavat poikkeuksetta, että naispuolista uskonnosta luopunutta henkilöä ei saa tuomita kuolemaan. Poika, joka on saavuttanut murrosiän ja luopuu uskonnostaan, ei saa kuolemantuomiota, vaan hänet tulee vangita. He ovat kuitenkin sitä mieltä, että aikuinen miespuolinen henkilö, joka luopuu uskonnostaan, tulee tuomita kuolemaan, mutta eivät anna mitään todisteita Koraanista tälle näkemykselle ja siteeraavat vain aikaisemmin mainittua hadithia ”Jos joku teistä vaihtaa uskontonsa, hänet tulee tappa”. He kannattavat tätä hadithia perustuen näkemyksensä sille tosiasialle, että Abū Bakrin kalifaatin aikana Profeetan seuralaisten kesken vallitsi yhteisymmärrys koskien välttämättömyyttä sotia uskonnosta luopuneita vastaan yhteiskunnallisen kaaoksen estämiseksi. Hanafilaiset lainoppineet käsittelevät siis uskonnosta luopumista pääsääntöisesti poliittisesta näkökulmasta.

Malikilaisessa koulukunnassa uskonnosta luopuminen kuuluu samaan kategoriaan kuin *al-zinā* eli laiton seksuaalinen kanssakäyminen, mutta tämä koulukunta ei ole sitä mieltä, että uskonnosta luopuminen olisi rikos, jolle olisi Jumalan määräämä rangaistus. Imam Mālik vetosi islamilaisen lain käytäntöön ja puutteelliseen hadithiin todetessaan, että uskonnosta luopuneet henkilöt, jotka eivät katuneet, tuli tappa. Malikilaisen koulukunnan näkemys on se, että uskonnosta luopunut tulee tappa, oli hän nainen tai mies.

Shafi‘ilainen lakikoulukunta perusti näkemyksensä Koraanin jakeille, joissa kehoitetaan luopumaan polyteismistä ja totesi, ettei muslimia voi laillisesti tuomita kuolemaan muutoin kuin seuraavassa kolmessa tapauksessa: kääntyminen epäuskoon uskon jälkeen, uskottomuus tai

murha. Imam al-Shāfi‘ī lähestyi uskosta luopumista seuraavien neljän Koraanin säkeen valossa: (1) ”Taistelkaa heitä vastaan, kunnes koettelemukset loppuvat ja kaikki palvominen on omistettu yksin Jumalalle” (8:39), (2) ”[S]urmatkaa monijumalaisia, missä heitä tapaattekin, vangitkaa ja saartakaa heidät ja väijykää heitä kaikkialla, mutta jos he katuvat, pitävät rukouksensa ja antavat almuja, antakaa heidän mennä rauhassa. Jumala on anteeksiantava, Armelias.” (9:5), (3) ”Jotka teistä kääntyvät pois uskostaan ja kuolevat uskottomina, niiden teot ovat menneet hukkaan tässä maailmassa ja tuonpuoleisessa, ja he joutuvat tuleen ikiajoiksi.” (2:217), (4) ”Sinulle ja niille, jotka olivat ennen sinua, on annettu ilmoitus: Jos asetat muita Jumalan rinnalle, tekosi valuvat hukkaan, ja sinä joudut perikatoon” (39:65).

Ensimmäinen jae, jota Imam Shāfi‘ī siteeraa, vahvistaa aseellisten yhteenottojen laillisuuden uskonnonvapauden puolustamisessa ja pakotetun uskontoon käännynnämisessä. Shafi‘ilainen koulukunta on sitä mieltä, että uskonnosta luopuminen on tuomittava kuolemalla, koska se on vakavampaa ja kauhistuttavampaa, kuin alkuperäinen epäusko, koska sen seurauksena kaikki ihmisen teot maan päällä menettävät merkityksensä ja ihminen menettää sitä kautta myös mahdollisuuden Jumalan anteeksiantoon. Kuitenkaan mikään kohta siteeratuista Koraanin säkeistä ei viittaa siihen, että Koraanissa uskonnosta luopumiselle olisi asetettu Jumalan määräämä rangaistus.

Hanbalilaisessa lakikoulukunnassa uskonnosta luopunut tulisi tappaa hänen epäuskonsa takia, ei Jumalan määräämän rangaistuksen takia, vaan perustuen hadithiin: ”Jos joku teistä vaihtaa uskontonsa, tappakaa hänet”.

Osa näistä näkemyksistä paljastaa selvän sekaannuksen koskien uskonnosta luopumista poliittisena kannanottona ja uskonnosta luopumista henkilökohtaisten uskomusten ja uskon muutoksena. Näiden koulukuntien erimielisyydet liittyen tämän aiheen yksityiskohtiin paljastavat myös selkeästi sen, ettei ole olemassa mitään selkeää tekstiä, joka islamilaisen lakitieteen periaatteiden mukaisesti tukisi väitettä, jonka mukaan uskonnosta luopumiselle on olemassa Jumalan määräämä kuolemanrangaistus. Useimpien islamilaisen lain oppineiden näkemykset sisältävät viittauksia valtion ja yhteiskunnan turvallisuuteen ja yhteisön suojelemiseen, mikä puolestaan selittyy sillä, kuten olemme nähneet, että uskonnosta luopuminen liitettiin yleisesti muslimien yhteisöä tai valtiota vastaan sotimiseen.

Imaamishiialaisten koulukunta on sitä mieltä, että on olemassa kahdenlaista uskonnosta luopumista: uskonnosta luopunut, joka syntyi muslimina ja uskonnosta luopunut, joka on kääntynyt islamiin toisesta uskonnosta. Ensimmäisessä tapauksessa uskonnostaan luopunut tulisi tappaa välittömästi ilman tilaisuutta katua. Jos henkilö yrittää katua, hänen katumustaan ei tulisi hyväksyä, eikä hän siis voi enää palata islamiin. Jälkimmäisessä tapauksessa uskonnosta luopuneelle tulisi antaa mahdollisuus katua. Jos hän katuu, hänen katumuksensa tulisi hyväksyä ja jos hän ei kadu, hänet tulisi tappaa. Naista ei tulisi tappaa, mutta hänet tulisi vangita. Tämän koulukunnan edustajat eivät näe uskonnosta luopumista rikoksena, jolle olisi Jumalan määräämä rangaistus. Sen sijaan se on luokiteltu niiden rikosten joukkoon, joiden rangaistus on harkinnanvarainen.

Zahiriittinen koulukunta taasen toteaa, että uskonnosta luopuminen on rikos, jolle on Jumalan määräämä rangaistus. He väittävät, että Koraanin jae ”Uskonnossa ei ole pakkoa” kumottiin, koska profeetta Muhammad oli elämänsä loppuun asti sitä mieltä, että pakanallisten arabien tuli joko hyväksyä islam uskonnokseen tai kuolla miekan iskusta. Sen vuoksi edellä mainittu jae koskee vain joitakin ihmisiä, tarkemmin sanottuna juutalaisia ja kristittyjä.

Zaydilainen koulukunta on sitä mieltä, että uskonnosta luopuneella pitäisi olla mahdollisuus katua ennen kuin mitään rangaistusta laitetaan täytäntöön. Zaydilaisen koulukunnan mukaan uskonnosta luopuminen on – jos ei suoranainen, niin ainakin mahdollinen – sodanjulistus muslimien yhteisöä vastaan.

Ibadilainen koulukunta ei poikkea paljoakaan muista lakikoulukunnista määritellessään, että uskonnosta luopuneelle seuraa kuolemantuomio, jos tämä ei kadu.

Sekaannus, joka on havaittavissa oppineiden tavoissa käsitellä tätä aihetta, johtuu useista syistä: laajasta uskonnon käsitteestä, johon sisältyy lakijärjestelmä ja pyrkimys soveltaa sitä kaikkiin kansalaisiin riippumatta heidän eriävistä uskomuksistaan. Toiseksi siitä, että henkilön henkilökohtaisten uskomusten muuttuminen sekoitetaan itse uskonnon pilareiden muuttamiseen, toisin sanoen taipumus yhdistää uskon muuttuminen vihamielisyyteen ja vihollisuuteen muslimien ummaa ja yhteisöä kohtaan, niin että uskonnosta luopuneesta tulee taisteleva vihollinen.

Koraanissa tiedostetaan monet erot, jotka erottavat ihmisiä toinen toisistaan, kuten erot uskomuksissa. Siksi Koraanissa sanotaankin, että ne, jotka uskovat, uskokoon, ja ne, jotka eivät usko, olkoon uskomatta. Profeetta kielsi muslimeita edes ajattelemasta toisten ihmisten käännättämistä uskontoon, sillä Jumala oli sanonut hänelle: ”Mutta jos Herrasi niin tahtois, uskoisi jokainen, joka on maassa, joka ainoa. Voitko sinä pakottaa ihmiset uskomaan vastoin tahtoaan?” (10:99)

Koraanissa suojellaan uskonnonvapautta ja samaa suhtautumista tukee myös sunna. Koraanissa todetaan selvästi, että rangaistus uskosta luopumisesta on tuonpuoleisessa. Sunna todistaa myös siitä, ettei uskonnosta luopumiselle ole mitään rangaistusta tässä maallisessa elämässä, vaikka uskonnosta luopumisen onkin voitu tulkita viittaavan vihamielisyyteen muslimien yhteisöä vastaan ja uhkaan sen kansalaisia ja sen etuja vastaan.

Uskonnosta luopumisen rangaistus on pikemminkin ainoastaan tuonpuoleisessa, sillä se koskettaa vain ja ainoastaan oikeuksia, jotka kuuluvat Luojalle ja vain Hän voi ikuisuudessa kerätä sen, mikä Hänelle kuuluu. Ja Jumala tietää parhaiten.

Kuudes luku

Muslimioppineet, joita on syytetty uskonnosta luopumisesta

Jotkut hallitsijat ovat joinakin historian aikakausina käyttäneet hyväksi tätä ”rangaistusta”, jolle ei ole mitään perusteita, muuttaen sen aseeksi, jota he ovat voineet heristää vastustajiensa kasvojen edessä. Tällaisia vastustajia olivat mm. tärkeät oppineet, jotka olivat vastustaneet tyranneja ja jotka yrityksissään ohjastaa heitä vallankäytössään olivat neuvoneet, käskeneet ja kieltäneet heitä. Nämä hallitsijat eivät kuitenkaan kuunnelleet sellaisia neuvoja, vaan tulivat entistäkin painostavammiksi. Muslimien yhteisö ei ole koskaan löytänyt sellaisia työkaluja, joiden avulla noudattaa sellaista keskinäistä konsultaatiota, jota Jumala vaati muslimien yhteisöltä Profeetan kuoleman jälkeen. Jotkut Jumalaa pelkäävät oppineet yrittivät noudattaa sitä roolia, jota keskinäinen konsultaatio heiltä vaati, tosin vaatimattomasti. Monet hallitsijat kuitenkin pyrkivät hiljentämään kaikki kriittiset äänet, vaikka näiden oppineiden tarkoitus olikin vain estää heitä itseään,

koko muslimien yhteisöä ja sen johtajia joutumasta autoritäärisyyden syövereihin.

Läpi islamin historian oppineet ovat pyrkineet olemaan voima, joka voisi olla samalla tasolla valtaa pitävien kanssa ja toimia ikään kuin heidän selustansa turvaajina. He ovat tulkinneet Koraanin käsitettä *ulī al-amr* ("ne, joille on annettu valtaa") tarkoittamaan molempia: hallitsijoita ja oppineita. Oikeaan johdetuilla kalifeilla, jotka olivat yhdistäneet poliittisen näkemyksen ja auktoriteetin, oli kyky tehdä järkeviä johtopäätöksiä perustuen Koraaniin ja sunnaan sekä halu pyrkiä edistämään yleistä hyvää keskinäisen konsultaation ja muiden keinojen kautta. Heidän aikakautensa loputtua oppineet pyrkivät pitämään huolta siitä, etteivät vallassa olevat olleet vastuussa kansan asioista yksinään. Kun hengellistä näkemystä omaavat oppineet jätettiin pois julkisten asioiden hoitamisesta, valtaapitävän eliitin individualismille annettiin siunaus ja vakaa perusta.

Pitkän historiansa aikana muslimien yhteisö on todistanut lukuisia kriisejä johtuen hajaannuksesta, erimielisyyksistä ja Koraanin ja Profeetan elävän esimerkin väheksymisestä ja taipumuksesta erottaa Koraani sunnasta sen sijaan, että tunnustettaisiin se ratkaiseva linkki, joka sitoo ne tiiviisti toisiinsa. Tähän voidaan vielä lisätä taipumus erottaa Koraani ja sunna lakitieteestä, islamin oppi islamin laista, varhaisten oppineiden lakitiede myöhempien oppineiden lakitieteestä sekä taipumus nähdä neljän perustajajaimaan (Abū Ḥanīfah, Aḥmad ibn Ḥanbal, al-Shāfi‘ī ja Imam Mālik) kirjoitukset samalla tasolla kuin sanat, jotka on osoittanut meille itse Laintekijä.

Siitä lähtien kun muslimien yhteisö hylkäsi Koraanin ja joutui hämmennyksen ja erehdyksen valtaan, sen yhtenäisyys katosi. Tämä alkoi kolmannen kalifin aikakaudella tapahtuneen kansannousun myötä, joka johti hänen marttyyrikuolemaansa ja jatkui kapinan lietsomisena ja juonitteluna Kamelitaistelussa ja Siffinin taistelussa. Tämän jälkeen alkoi ilmestyä erilaisia lahkoja ja lakikoulukuntia sekä kapinoita ja konflikteja hallitsevien perheiden ja valtaan pyrkivien perheiden välillä. Yhä nykyään meitä vaivaavat lukemattomat konfliktit sunnien ja shiiojen, suufien ja salafien sekä traditionalistien ja modernistien välillä, puhumattakaan taistelusta, joka vallitsee eri islamilaisten poliittisten puolueiden ja ryhmien välillä.

Katsaus ilmiöön, jossa toisia on syytetty uskonnosta luopumisesta tai epäuskosta, johtaa pitkään listaan uhreja, joka ulottuu läpi islamin

historian ja kasvaa edelleen, sillä ihmiset eivät ole vielä palanneet noudattamaan Koraania sitoumuksella. Jos tutkittaisiin kirjoja, joissa on muslimioppineiden elämäkertoja ja muslimien historiaa, voitaisiin löytää lukemattomia tarinoita oppineista, mystikoista ja lainoppineista, joita vainottiin, ajettiin maanpakoon ja syytettiin uskonnosta luopumisesta, ateismista ja uskonnosta harhaantumisesta. Todellinen syy heidän kärsimyksiinsä piilee kuitenkin siinä, että he olivat omaksuneet näkemyksiä, jotka olivat ristiriidassa valtaapitävien näkemysten kanssa. Jos ihmiset pitäisivät kiinni Koraanista ja kieltäytyisivät poikkeamasta sen opetuksista, muslimien yhteisö ja islamin uskonto vahvistuisivat ja muslimit välttyisivät siltä kivuliaalta kohtalolta, jolle se edelleen jatkuvasti altistuu. Ja Allah tietää parhaiten.

LOPUKSI

Täydellinen ja muuttamaton valinnan vapaus on se perusta, jolle rakentuu ihmisille annettu luottamus ja tehtävä toimia Jumalan sijaisena maan päällä. Tämä kuvastuu Koraanin säkeissä: ”Uskonnossa ei ole pakkoa” (2:256), ”Sinun tehtäväsi ei ole muuta kuin välittää viestiä. Tilinteko on meidän.” (13:40) ja ”Sano: totuus on tullut Luojaltasi, anna siis sen, joka haluaa uskoa siihen ja anna sen, joka haluaa, kieltää se.” (18:29)

Olisi mahdotonta, että Koraanissa julistettaisiin ihmisten valinnanvapaus useammassa kuin kahdessa sadassa säkeessä ja sitten rankaistaisiin niitä, jotka noudattavat tätä vapautta niin ankaralla rangaistuksella, varsinkin siinä tapauksessa, että he eivät ole tehneet mitään vahingoittaakseen muita kuin itseään. Muslimioppineet, jotka julistivat kuolemanrangaistusta uskonnosta luopuneelle, elivät aikana, jolloin uskonnosta luopuminen tarkoitti yleensä samalla täydellistä luopumista muslimiyhteisöstä, sen laeista ja kulttuurista. Tässä kontekstissa uskonnosta luopuminen nähtiin koko islamilaisen yhteisön perustan hylkäämisinä.

Tässä tutkimuksessa on pyritty antamaan esimerkki paljon kaivatuista ja vakavasti otettavista tutkimuksista, joissa muslimit itse arvioivat islamilaista perintöään. Kun ymmärrys Koraanin ja sunnan korkeimmista arvoista ja tarkoituksista alkaa levitä, se voi luoda voiman lähteen, joka ei koskaan muodostu vastakkainasetteluista tai sokeista yrityksistä puolustaa islamia. Sen sijaan se voi luoda muslimeille

tietoon perustuvan ja merkityksellisen tietoisuuden, joka saa sekä islamin vihaajien, että sen arvostelijoiden kunnioituksen.

Kirjailija

TAHA J. ALALWANI (1935-2016) valmistui Al-Azharin yliopistosta ja oli kansainvälisesti tunnettu oppinut ja islamin lakiteorian, lakiopin (fiqh) ja lain perusteiden *uṣūl al-fiqh* asiantuntija. Hän kirjoitti lukuisia teoksia ja oli OIC Islamic Fiqh Academyn jäsen.

Viitteet

Koraanin käännöksissä on noudatettu pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta Jaakko Hämeen-Anttilan Koraanin käännöstä.

- ¹ Koraanissa puhutaan uskonnosta luopumisesta säkeissä 2:217; 3:86; 3:90-91; 3:98; 3:106; 3:177; 4:137; 5:54; 16:106; 22:11; ja 47:32.
- ² 2:256.
- ³ AH eli Anno Hegirae, ”Hijran jälkeen”. Islamilainen ajanlasku alkoi hijrasta eli profeetta Muhammedin muutosta Medinaan vuonna 622 jaa. Suom. huom.
- ⁴ Merkittävä esimerkki on espanjalainen inkvisitio ja roomalaiskatolinen tuomioistuin, joka 12. vuosisadalla raivosi Keski- ja Länsi-Euroopassa ja oli tunnettu ankarista vääräoppisten rankaisemisista. Kuninkaalliset määräykset vuosina 1492 (Alhambran säädös) ja 1501, jotka panivat toimeen monarkit Ferdinand ja Isabella pakottivat kaikki muslimit ja juutalaiset joko kääntymään kristinuskoon tai lähtemään Espanjasta.
- ⁵ Esim, 6:107 ja 10:99.
- ⁶ Profeetan yöllisestä matkasta kerrotaan Koraanin 17. suurassa. Profeetan kertoman mukaan taivaallinen ratsu buraq haki hänet Kaaban luota ja kuljetti Jerusalemin moskeijalle, jossa hän tapasi aikaisempia profeettoja ja rukoili heidän kanssaan. Yöllisestä matkasta on esitetty erilaisia tulkintoja, yksi niistä on se, että Profeetan sielu teki matkan, kun hänen ruumiinsa oli unessa. Suom. huom.
- ⁷ Esimerkkejä uskonnosta luopuneista ja heidän kohtelustaan Profeetan aikakaudella on luettavissa tämän tutkimuksen alkuperäisessä versiossa.
- ⁸ Tarkempia esimerkkejä hadithien kertojaketjuista ja heikoista haditheista, jotka viittaavat uskonnosta luopumiseen, löytyy alkuperäisestä tutkimuksesta.
- ⁹ *Siyar* viittaa islamilaisen lain osa alueeseen, jossa käsitellään valtion suhteita muiden valtioiden kanssa, suhteita ja sopimuksia ei-muslimien kanssa. Nykyään termi viittaa kansainväliseen lakiin. Suom. huom.

IIIT Kirjoja lyhyesti -sarja on arvokas kokoelma instituutin tärkeimpien julkaisujen tiivistelmiä. Niiden tarkoitus on antaa lukijalle ymmärrys alkuperäisen tekstin pääsisällöistä.

Mikä on laillisesti asetettu tuomio uskonnosta luopumiselle (al-riddah) tai onko sellaista ollenkaan? Ja missä suhteessa tämä on vaatimukseen uskonnollisesta suvaitsevaisuudesta, joka on säädetty Koraanin säkeessä 2:256 "Uskonnossa ei ole pakkoa"?

On varma tosiasia, että Profeetta ei koko elämänsä aikana tappanut ketään uskonnosta luopunutta. Kuitenkin tämä aihe on yksi kiistanalaisimmista teemoista, joka on koskettanut muslimien yhteisöä vuosisatojen ajan. Se on myös aihe, joka on saanut osakseen paljon haitallista median huomiota. Islamin lakitiedettä on sen takia syytetty räikeästä ihmisoikeuksien ja ilmaisunvapauden rikkomisesta..

Ihmisen hengen riistäminen ilman pätevää syytä on Koraanin mukaan yhtä vakavaa, kuin jos olisi tappanut koko ihmiskunnan. Siksi onkin elintärkeää, että tähän aiheeseen puututaan selkeästi myötätunnon, oikeudenmukaisuuden ja uskonnon vapauden nimissä.

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ

Uskonnossa ei ole pakkoa
KORAANI 2:256

London Office

IIIT Kirjoja lyhyesti -sarja

